

DAVOR BEDI*

Analiza suzbijanja gospodarskih prijevара u Republici Hrvatskoj

Sažetak

Gospodarski kriminalitet kao sveprisutni štetni fenomen bio je predmetom brojnih javnih rasprava u Republici Hrvatskoj, posebice se to odnosi na pretvorbu i privatizaciju tijekom devedesetih. O tim pojavama se puno pisalo i govorilo te se u javnosti uglavnom stvorio dojam da malverzacije tijekom pretvorbe i privatizacije čine najvažniji segment gospodarskog kriminaliteta u Hrvatskoj¹. Možda je to točno, međutim valja istaknuti da gospodarski kriminalitet sadržava široku lepezu kaznenih djela², od kojih su neka vrlo štetna i zastupljena u velikoj mjeri. Jedan od zastupljenijih pojava oblika gospodarskog kriminaliteta u novijoj hrvatskoj povijesti su gospodarske prijevare ili prijevare u gospodarskom poslovanju³ opisane u članku 293. Kaznenog zakona RH. Broj prevarenih poslovnih subjekata u Hrvatskoj je velik⁴, a velik je i broj počinitelja kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju. U radu se analizira koliko su prijevare u gospodarskom poslovanju (u daljnjem tekstu gospodarske prijevare) zastupljene u poslovnom životu Hrvatske, kakva je struktura prevarenih poslovnih subjekata i na koji način mjerodavne institucije suzbijaju navedenu štetnu pojavu. Tako provedeno istraživanje omogućit će donošenje pravovaljanoga stručnog/znan-

* mr. sc. Davor Bedi, glav. policijski inspektor, policijski službenik za financijske istrage u PNUSKOK-u, Rijeka.

¹ U novije vrijeme su to koruptivna kaznena djela.

² Gospodarski kriminalitet u RH obuhvaćen je odredbama različitih propisa od preko sedamdeset članaka. Broju od preko pedeset članaka Kaznenog zakona koji ulaze u djelokrug gospodarskog kriminaliteta može se još pridodati više od dvadeset članaka iz ostalih zakona (Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Zakon o strateškim robnim zalihama, Zakon o trgovačkim društvima, Zakon o deviznom poslovanju, Zakon o tržištu vrijednosnih papira, Zakon o kaznenim djelima protiv tržišta kapitala itd.). Zbog vrlo čestih izmjena i dopuna zakonskih odredbi zbog pristupanja Hrvatske Europskoj uniji, autor ostavlja prostor za eventualne nadopune o broju članaka koji pokrivaju područje gospodarskog kriminaliteta.

³ Pravosudna akademija prijevare u gospodarskom poslovanju uvrstava među ključna gospodarska kaznena djela, odmah uz bok kaznenim djelima pranja novca, zloporabe ovlasti u gospodarskom poslovanju, zloporabe položaja i ovlasti i dr., http://isite37.isite.com.hr/Download/2005/06/15/Prirucnik_za_polaznike.pdf od 20. 4. 2010.

⁴ Činjenica koja je autoru poznata temeljem empirijskih pokazatelja.

stvenog zaključka o tome je li, s obzirom na njihovo značenje, suzbijanje gospodarskih prijevara u Hrvatskoj dovoljno učinkovito.

Ključne riječi: *gospodarske prijevare, poslovna etika, gospodarski kriminalitet, metodologija postupanja mjerodavnih represivnih institucija, oštećeni poslovni subjekti.*

UVOD

"Mi još nismo kaznena djela gospodarskog kriminaliteta prilagodili novim tržišnim odnosima, i za razliku od država u kojima je poduzetnički sustav učinkovit i u kojima se kršenje poslovanja učinkovito kažnjava, još na tom području nismo uspostavili odgovarajuću zaštitu gospodarskog poslovanja i gospodarskih interesa države što neposredno utječe na razvoj gospodarstva."⁵ Novoselova⁶ tvrdnja izrečena 2007. godine upozorava na ozbiljan problem koji Hrvatska ima u borbi protiv gospodarskog kriminaliteta. Takav komentar s najviše instance o stanju institucionalne svijesti u suzbijanju gospodarskih malverzacija dodatno potvrđuje razmišljanje koje će biti izneseno u radu: Hrvatska još uvijek nije dostigla potrebnu institucionalnu razinu za učinkovito suzbijanje gospodarskog kriminaliteta, što je vidljivo na primjeru suzbijanja gospodarskih prijevara. Novosel ističe da je kršenje poslovne etike u većini slučajeva nesankcionirano. U tu svrhu proučavanje gospodarskih prijevara s kaznenopravnog aspekta jedan je od načina da se upozori javnost na stanje poslovne etike u Hrvatskoj, međutim velika je uloga na mjerodavnim institucijama (kriminalistička policija, odvjetništvo, sud) i donositeljima zakona, koji moraju postati učinkovitiji u suzbijanju gospodarskih prijevara i poslati jasnu poruku da je poštovanje poslovne etike isplativo u Republici Hrvatskoj.

1. KAZNENOPRAVNI ASPEKTI GOSPODARSKIH PRIJEVARA

U Kazneni zakon Republike Hrvatske⁷ u članku 293.⁸ (izmjenama KZ-a, NN 125/11., 144/12. čl. 293 se mijenja u 247.) uvršteno je kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju. Počinitelj navedenoga kaznenog djela je odgovorna osoba u pravnoj osobi⁹ čime navedeno kazneno djelo sadrži osobine kaznenog djela *delictum proprium*¹⁰. Od

⁵ <http://www.poslovni.hr/39018.aspx> «80% optužnica za gospodarski kriminal pada zbog nedostatka dokaza». Poslovni dnevnik, 6. travnja 2007.

⁶ Dragan Novosel, zamjenik glavnoga državnog odvjetnika RH.

⁷ Narodne novine 110/97. i izmjene i dopune (NN 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 84/05., 71/06., 11/07. i 140/08.).

⁸ Zakonski tekst čl. 293. glasi: (1) "Odgovorna osoba u pravnoj osobi koja s ciljem pribavljanja protupravne imovinske koristi za tu ili drugu pravnu osobu uporabom nenaplativih instrumenata osiguranja plaćanja ili na drugi način lažnim prikazivanjem ili prikriivanjem činjenica dovede nekoga u zabludu, ili ga održava u zabludi i time ga navede da ovaj na štetu svoje ili tuđe imovine što učini, ili ne učini, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je počinjenjem kaznenog djela iz stavka 1. ovog članka pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzročena znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve koristi ili prouzročenja takve štete, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina."

⁹ Kazneni zakon je definirao značenje odgovorne osobe u čl. 89. st. 7. kao osobe "kojoj je povjeren određeni djelokrug poslova iz područja djelovanja pravne osobe".

¹⁰ *delictum proprium* – počinitelj može biti samo odgovorna osoba u pravnoj osobi (zahtijeva posebna svojstva počinitelja).

2003. godine za kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju može odgovarati i pravna osoba.¹¹

U stavku 2. navedenog članka dimenzioniran je kvalificirani oblik kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju u slučajevima kada se govori o pribavljenoj znatnoj imovinskoj koristi počinitelja.¹² Potrebno je napomenuti da je tijekom zadnje dekade navedeni članak doživio nekoliko izmjena.

Činjenica je da je za postojanje navedene inkriminirajuće radnje potreban određeni poslovni odnos između dva gospodarska subjekta. Počinitelj gospodarske prijevare ima svojstvo odgovorne osobe u pravnoj osobi, dok oštećeni poslovni subjekt ne mora nužno biti pravna osoba, već može biti i u svojstvu obrtnika odnosno fizičke osobe. Devedesetih godina u Hrvatskoj je zabilježen izrazito veliki broj počinjenih kaznenih djela prijevare u gospodarskom poslovanju gdje se počinjene štete mjere preko milijardu i pol kuna.¹³ Negativan trend se nastavio i u novom tisućljeću. Podaci prezentirani u članku pokazat će da Hrvatska ne postupa ispravno u suzbijanju gospodarskih prijevare, čime demoralizira ispravne poslovne subjekte u njihovom nastojanju da poslovnu etiku razviju na odgovarajuću europsku razinu.

1.1. Pojam – gospodarske prijevare

Nužno je napraviti jasnu distinkciju između temeljnoga klasičnog oblika prijevare opisane u članku 224. Kaznenog zakona (čl. 224. u novome KZ-u čl. 236.) i gospodarske prijevare opisane u članku 293. KZ-a¹⁴ (čl. 293. mijenja se u 247.). Temeljna razlika se ogleda u činjenici da prvspomenuto kazneno djelo može počiniti bilo koja osoba, bez posebnog statusa, u bilo kakvom poslovnom ili inom odnosu¹⁵, za razliku od posljednje spomenutoga kaznenog djela čiji objektivni uvjet kažnjivosti obilježava poslovni odnos, a može ga počiniti jedino odgovorna osoba u pravnoj osobi. Kazneno odgovara i pravna osoba.

¹¹ Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (NN 151/03.) propisao je kaznenopravne sankcije protiv pravnih osoba čije odgovorne osobe su počinile određena kaznena djela u korist te pravne osobe ili na štetu druge. Mršić ističe da su brojna kaznena djela kojima se povređuju neke dužnosti pravne osobe, a u praksi se najčešće ostvaruju obilježja kaznenog djela vezano za onečišćenje okoliša (čl. 250. i 252. KZ-a), zatim opasno izvođenje građevinskih radova (čl. 266. KZ-a), te druga kaznena djela kojima se pribavlja protupravna imovinska korist za svoju ili drugu pravnu osobu. To su kaznena djela zlorabe ovlasti u gospodarskom poslovanju (čl. 292. KZ-a) i kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju. Pravna osoba ne odgovara za kazneno djelo počinjeno od strane odgovorne osobe kojim je ona pribavila imovinsku korist, a na štetu pravne osobe. – Mršić, G. Odgovornost pravnih osoba za kaznena djela - poseban osvrt na slučaj iz sudske prakse. Hrvatska pravna revija, studeni 2009., str. 86.

¹² Stav je Vrhovnog suda da je znatna imovinska korist iznos od 30.000,00 kn i više (po novome KZ-u iznos je podignut na 60.000,00 kn i više).

¹³ U vremenu 1. 1. 1996.-1. 9. 1999. godine registrirano je 19 029 kaznenih djela prijevare u gospodarskom poslovanju sa zabilježenom materijalnom štetom od 1.555.212.650,89 kn, Buterin, T. Kriminalistička motrišta na nove pojavne oblike kriminala u financijskim institucijama. Policija i sigurnost, MUP RH Zagreb, 1999., vol. 8, str. 220.

¹⁴ Kazneni zakon RH poznaje još kaznena djela prijevare u službi opisane u čl. 344. i prijevare na štetu Europskih zajednica opisane u čl. 224.b.

¹⁵ Primjerice, inkriminirajuća radnja u poslovnom odnosu između fizičkih osoba, odnosno između dva obrtnika obilježava kazneno djelo prijevare iz čl. 224.

Hrvatska je među prvim zemljama u okruženju u svoj kaznenopravni okvir uvrstila kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju,¹⁶ iako već prilično kasno, jer su mnoge nepopravljive štete već bile učinjene.

Činjenica je da je navedeno kazneno djelo rijetkost u europskome kaznenom zakonodavstvu, osim recimo u austrijskoj i njemačkoj kaznenopravnoj literaturi gdje se može pronaći pojam *Wirtschaftsbetrug* (gospodarska prijevара).¹⁷ Naime u stranoj literaturi pojmom *economic frauds* obuhvaćen je široki spektar prijevара koje same za sebe predstavljaju kaznena djela,¹⁸ međutim tipičan primjer inkriminirane radnje opisane u kaznenom djelu prijevare u gospodarskom poslovanju nije obuhvaćen.

Hrvatska je bila primorana kaznenopravno regulirati devijantna ponašanja predstavnika poslovnih subjekata koji su od njenog osamostaljenja prijevarnim radnjama u ime pravnih osoba stjecali protupravnu imovinsku korist. Pod pojmom gospodarske prijevare razumijevaju se opisane radnje iz članka 293. (prema izmjenama KZ-a čl. 247.) prijevара u gospodarskom poslovanju, jer rezultati istraživanja će pokazati da je navedeno kazneno djelo u velikoj mjeri zastupljeno u gospodarstvu Hrvatske. Za razliku od drugih zemalja, gospodarske prijevare kao čin kaznenog djela iz članka 293. zaslužuju zasebno znanstveno promatranje, posebice u odnosu na ulogu institucija koje ga suzbijaju.¹⁹

Novoselec konkretnim primjerima u sudskoj praksi²⁰ navodi argumente protiv uvrštenja članka 293. (izmjene KZ-a, čl. 293. u 247.) u KZ RH, međutim bitno je istaknuti činjenicu da navedeni članak sa svim svojim nedostacima već dvanaest godina regulira gospodarske prijevare u Hrvatskoj.²¹ Stoga se u radu, osim bitnih značajki u opisu kaznenog djela, neće konkretnije elaborirati zakonski opis navedenog članka zato što je autorovo mišljenje da mjerodavna tijela uza sve manjkavosti postojeće kaznenopravne regulative za suzbijanje gospodarskih prijevара, moraju stvoriti novu praksu u postupanju prilikom dokazivanja kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju tijekom pretkaznenog²² i kaznenog postupka.

¹⁶ Nakon Hrvatske, isti ili sličan primjer su slijedile Bosna i Hercegovina, Slovenija i Crna Gora. Maršavelski, A. Prijevара u gospodarskom poslovanju kao poseban oblik kaznenog djela prijevare, *Pravnik*, 39(81), 2005.

¹⁷ Maršavelski, A. Prijevара u gospodarskom poslovanju kao poseban oblik kaznenog djela prijevare. *Pravnik*, 39(81), 2005., str. 90.

¹⁸ Primjerice, kaznenopravna regulativa u SAD-u kazneno djelo gospodarske prijevare tumači kao prijevարu prilikom stečaja, zatim kao kreditne prijevare, porezne prijevare, investicijske prijevare, prijevare s osiguranjima, zdravstvene i socijalne prijevare, itd. http://en.wikipedia.org/wiki/Fraud#Types_of_fraudulent_acts od 8. 12. 2009.

¹⁹ Među stručnjacima kaznenog prava (Novoselec i dr.) postoje vrlo utemeljene dvojbe o tome je li bilo potrebno u KZ uvrstiti zaseban čl. 293. za sankcioniranje gospodarskih prijevара ili su se one mogle regulirati već postojećim čl. 224. (prijevара) uz njegovo prethodno proširenje odnosno izmjenu. Novoselec konkretnim primjerima iz sudske prakse navodi argumente protiv uvrštenja čl. 293. u KZ RH.

²⁰ Novoselec, P. Sudska praksa. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. Zagreb, vol. 11, 2/04., str. 1131.

²¹ Novelom od 9. srpnja 2003. ukinuto je kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju. Ustavni sud je ukinuo tu novelu.

²² Novi Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08.) ne poznaje termin pretkazneni postupak u dosadašnjem obliku, ali s obzirom na to da je ta novina za kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju na snazi tek od 31. 8. 2011. u radu će se koristiti još uvijek važeći termin pretkazneni postupak za situacije kada policija ili odvjetništvo provodi potrebne izvidne mjere i radnje.

Pojam *gospodarske prijevare* za hrvatske prilike je prihvatljiv jer je fokusiran na nezakonite radnje odgovornih osoba trgovačkih društava koji, koristeći specifične metode prijevare²³, pribavljaju za svoja ili druga društva protupravnu imovinsku korist ili prouzrokuju drugome štetu. Takav specifičan način inkriminiranih radnji čini gospodarske prijevare jedinstvenim kaznenim djelom u Hrvatskoj, ali i u svijetu.

2. INSTITUCIONALNA ULOGA U SUZBIJANJU GOSPODARSKIH PRIJEVARA

U Hrvatskoj je vrlo oskudna znanstvena literatura koja se bavi proučavanjem gospodarskog kriminaliteta zajedno s njegovim najzastupljenijim pojavnim oblicima.²⁴ Opravdano je pitanje može li se gospodarski kriminalitet proučavati samostalno kao opći negativni fenomen ili je za njegovo razumijevanje potrebna analiza njegovih najznačajnijih pojava oblika. Mišljenje koje će biti izneseno u radu ide u prilog razmišljanju da gospodarski kriminalitet treba promatrati parcijalno. Pritom je potrebno izvršiti detaljnu analizu uloge mjerodavnih represivnih tijela za svaki njegov značajniji pojava oblik i utvrditi njegovu zastupljenost u društvu te analizirati posljedice koje pritom nastaju.

Novoselec navodi određenu distinkciju između pojma *gospodarski kriminalitet* i pojma *gospodarska kaznena djela*.²⁵ Prema njemu oba pojma su istoznačnice, ali postoji razlika u tome što se prvi odnosi na određenu društvenu pojavu i više je kriminološke naravi, dok se drugi pojam odnosi na kaznenopravni aspekt i pripada kaznenopravnoj dogmatici. Gospodarski kriminalitet sadrži tri bitna svojstva: nastajanje šteta velikog opsega, poseban status počinitelja kao nositelja poslovne djelatnosti i posebni modaliteti počinjenja, što podrazumijeva komplicirane načine počinjenja, zlouporabu povjerenja itd., za razliku od gospodarskih kaznenih djela koja mogu počinuti i osobe koje nisu na visokim položajima, npr. blagajnica koja vrši pronevjeru ili obrtnik koji smanjenjem svoje imovine izazove stečaj.

Ovdje se neće potanko kategorizirati kaznena djela iz područja gospodarstva koju navodi Novoselec, već je fokus usmjeren na metodologiju rada nadležnih tijela prilikom suzbijanja gospodarskih prijevара tijekom pretkaznenog postupka. Tom prilikom vrlo je bitan kriminološki aspekt u radu policije na taktičkom i metodološkom planu, čime je za daljnju uporabu u radu puno prihvatljiviji pojam gospodarski kriminalitet.

2.1. Metode suzbijanja gospodarskih prijevара

U sklopu usvojene premise da se gospodarski kriminalitet mora promatrati parcijalno, potrebno je analizirati metodologiju postupanja mjerodavnih tijela u suzbijanju

²³ Odgovorne osobe u pravnim osobama prilikom određenoga poslovnog odnosa, najčešće prilikom preuzimanja određene naručene robe, izdaju nenaplative instrumente osiguranja plaćanja i time prisile isporučitelja robe da na vlastitu štetu izda naručenu količinu robe koju nikad ne naplati.

²⁴ Mogu se spomenuti samo neka od najznačajnijih kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta navedenih u KZ-u RH (prema stavu odvjetništva i policije): zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju čl. 292., prijevара u gospodarskom poslovanju čl. 293., izbjegavanje carinskog nadzora čl. 298., zlouporaba položaja i ovlasti čl. 337., primanje mita čl. 347., davanje mita čl. 348. itd.

²⁵ Novoselec, P. Uvod u gospodarsko kazneno pravo. Pravni fakultet u Zagrebu, Poslijediplomski studij iz kaznenopravnih znanosti, 2009., str. 1. i 2.

gospodarskih prijevара u pretkaznenom postupku. Pritom je naglasak na načinu rada kriminalističke policije u postupku dokazivanja postojanja elemenata²⁶ kaznenog djela prijevара u gospodarskom poslovanju. Uporište policije za provođenje kriminalističkog istraživanja²⁷ pronalazi se u odredbama više zakona: Zakon o kaznenom postupku (dalje u tekstu ZKP),²⁸ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, Kazneni zakon itd. U stavku 1. članka 177. ZKP-a navodi se obveza policije da u slučaju, *ako postoje osnovne sumnje da je počinjeno kazneno djelo koje se progoni po službenoj dužnosti, poduzme sve potrebne mjere i radnje da se pronađe počinitelj ili supočinitelj kaznenog djela, da se otkrije i osiguraju svi potrebni tragovi i predmeti kaznenog djela koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica te da se prikupe sve potrebne obavijesti koje bi mogle biti korisne za uspješno vođenje kaznenog postupka. O poduzetim mjerama i radnjama policija će izvijestiti nadležnog državnog odvjetnika.* U navedenoj odredbi ZKP-a sadržana je osnovna bit policijskog postupanja u pretkaznenom i kaznenom postupku, iz koje proizlaze sve daljnje aktivnosti kriminalističkog istraživanja. Značenje navedene odredbe bit će elaborirano u kasnijoj fazi rada.

Potrebno je napomenuti da je u postupku suzbijanja gospodarskih prijevара značajna uloga kriminalističke policije.²⁹

2.2. Značenje kriminalističke policije i odvjetništva u postupku suzbijanja gospodarskih prijevара

Kako bi se objasnile osnovne karakteristike gospodarskog kriminaliteta kao generalnoga negativnog fenomena, mogu se uporabiti navodi V. Perića³⁰ koji je još osamdesetih godina prošlog stoljeća u vrijeme socijalizma kao osnovna svojstva gospodarskog kriminaliteta s obzirom na uvjete nastanka, način izvršenja i mogućnost uočavanja i otkrivanja naveo prikrivenost, promjenjivost (dinamičnost), prilagodljivost, složenost, organiziranost i dugotrajnost. Prema Periću prikrivenost se očituje u tome što ni radnja ni posljedica djela nisu uočljive, promjenjivost ili dinamičnost karakterizira usvajanje sve novijih i novijih formi i metoda gospodarskog kriminaliteta, složenost se manifestira u sofisticiranim oblicima počinjenja navedenih djela koja zahtijevaju posebna visokoobrazovana specijalistička znanja iz područja ekonomije, prava, a u današnje vrijeme i iz informatike. Autor za svojstvo organiziranosti napominje da je čest slučaj u praksi sprega predstavnika društvenog i privatnog sektora, te povezivanje predstavnika iz više poslovnih jedinica u svrhu stjecanja

²⁶ Od brojnih definicija kaznenog djela izdvojit će se definicija sutkinje Garačić koja navodi četiri ključna elementa koja moraju biti sadržana da bi kazneno djelo egzistiralo: radnja, protupravnost, krivnja i kažnjivost – Garačić, A. Kazneni zakon u sudskoj praksi. Zagreb, Naklada Zadro, 2001., str. 26.

²⁷ Iako je još uvijek prema "starom" ZKP-u za pretkazneno policijsko istraživanje kaznenih djela koja nisu u nadležnosti USKOK-a važeći termin izvidi kaznenih djela, u radu će se koristiti termin kriminalističko istraživanje koji je prema Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09.) usvojen u svakodnevnom postupanju policije.

²⁸ Zakon o kaznenom postupku, NN 110/97., te izmjene i dopune NN 58/99., 112/99., 58/02., 143/02., 115/06. Odredbe čl. 177. detaljno navode i opisuju ovlasti policije u situacijama kada postoji osnovna sumnja da je počinjeno kazneno djelo koje se progoni po službenoj dužnosti.

²⁹ Primarno se odnosi na djelatnike Odjela gospodarskog kriminaliteta u sklopu Sektora kriminalističke policije pri policijskim upravama.

³⁰ Perić, V. Oblici operativne djelatnosti Službe javne sigurnosti. Zagreb, 1987., str. 164.

protupravne imovinske koristi. Kao svojstvo dugotrajnosti ili uzastopnosti Perić navodi da počinitelji gospodarskog kriminaliteta kontinuirano pribavljaju protupravnu imovinu duže vrijeme, možda i kroz više godina, sve dok im represivni sustav to dozvoljava.

Navedene karakteristike gospodarskog kriminaliteta uz određene nadopune vrijeđe i danas te jasno upućuju na činjenicu da je suzbijanje određenih pojava oblika gospodarskog kriminaliteta širi društveni problem. Postavlja se opravdano pitanje: U koju grupu kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta, prema svojim karakteristikama, spadaju gospodarske prijevare? Gospodarske prijevare (mišljenje autora članka) prema svojstvima počinjenja i dokazivanja spadaju u jednostavnija gospodarska kaznena djela. Ta jednostavnost se ogleda u činjenici da je u većini slučajeva počinitelj navedenoga kaznenog djela osoba koja ima prosječno srednjoškolsko obrazovanje s minimalnim znanjem o poslovanju, kao odgovorna osoba ujedno je i jedini osnivač i vlasnik inkriminirane tvrtke, naručena i neplaćena roba kao predmet kaznenog djela je uglavnom roba u širokoj uporabi, gdje je fakturama evidentirano preuzimanje robe, izdani nenaplativi instrumenti osiguranja plaćanja kao protupravno sredstvo kaznenog djela su dokumenti koji su u normalnim okolnostima uobičajeni za poslovnu praksu³¹.

U tome je ključna uloga represivnih tijela, koja u postupku utvrđivanja postojanja elemenata kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju moraju homogeno djelovati protiv počinitelja, te izvršiti realnu rekonstrukciju inkriminiranog događaja do kraja. Drugim riječima, policija i odvjetništvo zbog relativno jednostavnog *modus operandi* kod gospodarskih prijevarena, ne bi trebali dozvoliti počinitelju tog kaznenog djela da se zbog nepotpuno utvrđenih činjenica u postupku utvrđivanja toka novca od prodane robe "izvuče" bez adekvatnih sankcija u kaznenom postupku.

2.2.1. Postupanja kriminalističke policije

Za postojanje prijevare u gospodarskom poslovanju moraju se ispuniti određena objektivna i subjektivna obilježja. Objektivna su obilježja: lažno prikazivanje i prikrivanje činjenica, zabluda raspolagatelja imovinom (misli se na isporučitelja robe), raspolaganje imovinom i šteta. Subjektivno obilježje sadrži postupanje s namjerom pribavljanja imovinske koristi za svoju ili tuđu tvrtku. Između objektivnih obilježja mora postojati uzročna veza, jer lažno prikazivanje činjenica od strane počinitelja mora prouzročiti zabludu kod izdavatelja robe ili usluge, što prouzrokuje zabludu raspolaganja imovinom i u konačnici takvo raspolaganje imovinom dovodi do štete.³²

Prema Novoselcu najčešći počinitelj gospodarskoga kaznenog djela u našoj sudskoj praksi jest direktor društva s ograničenom odgovornošću kao jedini član uprave. Tipično kazneno djelo koje on čini je prijevare u gospodarskom poslovanju kojom ne pribavlja protupravnu imovinsku korist za sebe osobno nego za svoje trgovačko društvo.³³

³¹ Valja napomenuti da je za gospodarske prijevare u Hrvatskoj karakteristično da one predstavljaju poslovni odnos između dvije tvrtke, najčešće između dva društva s ograničenom odgovornošću.

³² Novoselec, P. Uvod u gospodarsko kazneno pravo. Pravni fakultet u Zagrebu, Poslijediplomski studij iz kaznenopravnih znanosti, 2009., str. 94.

³³ Novoselec, P. Kaznenopravna odgovornost članova uprave i nadzornog odbora trgovačkog društva u hrvatskom pravu. Odvjetnik, 11-12/09., str. 33.

Kriminalističko istraživanje u postupku utvrđivanja postojanja kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju provode policijski službenici iz odjela gospodarskog kriminaliteta nadležnih policijskih uprava, u suradnji s nadležnim općinskim državnim odvjetništvom. Naime, prema dosadašnjoj praksi općinsko državno odvjetništvo (u daljnjem tekstu odvjetništvo), dostavljalo je policiji zahtjev za provođenje izvida ili kriminalističkog istraživanja u prilogu kojeg bi se nalazila kaznena prijava oštećene pravne osobe protiv počinitelja kaznenog djela gospodarske prijevare. U takvom zahtjevu odvjetništvo bi naložilo kriminalističkoj policiji poduzimanje potrebnih mjera i radnji u svrhu utvrđivanja svih okolnosti vezanih za inkriminirani događaj. Najkasnije u roku od trideset dana³⁴ policijski službenici odjela gospodarskog kriminaliteta³⁵ su dužni izvijestiti odvjetništvo o poduzetim mjerama i radnjama. U tom periodu policija prikuplja potrebne podatke koji će potkrijepiti navode iz kaznene prijave ili će ih prikazati neutemeljenima. Te aktivnosti se sastoje u tome da se utvrdi je li osumnjičenik³⁶ u svojstvu odgovorne osobe tvrtke – naručitelja robe u vrijeme preuzimanja te robe imao namjeru da odgovornu osobu tvrtke – isporučitelja robe lažnim prikazivanjem stanja na žiroračunu svoje tvrtke i istodobnim izdavanjem nenaplativih instrumenata osiguranja plaćanja doveo u zabludu predstavnika oštećene tvrtke da će naknadno moći naplatiti svoja potraživanja. U tu svrhu policija od nadležnoga sudskog registra Trgovačkog suda prikuplja podatke o osumnjičeničkoj tvrtki, te od FINA-e da li je bila solventna u vrijeme poslovnog odnosa, odnosno jesu li na njenom žiroračunu zbog insolventnosti evidentirani nenaplaćeni nalozi za plaćanje od ostalih vjerovnika. Isto tako obavljaju se obavijesni razgovori s prijaviteljem i ostalim svjedocima spomenutoga poslovnog odnosa. Od njih se prikuplja sva relevantna dokumentacija: izdatnice, fakture, financijske kartice i dr. u kojima je zabilježen trag o poslovnoj suradnji oštećene pravne osobe i počinitelja gospodarske prijevare. U konačnici policija obavlja i obavijesni razgovor s osumnjičenikom o okolnostima događaja. Od osumnjičenika je prethodno preuzela relevantnu materijalno-financijsku dokumentaciju. U praksi je uočeno nekoliko modela kojima počinitelj gospodarske prijevare dovodi u zabludu izdavatelja robe ili pružatelja usluge:

- počinitelj osnuje tvrtku te osobno određeni manji novčani iznos u kratkom roku učestalo polaže na njen žiroračun i potom vrši fiktivne uplate, odnosno određeni iznos podiže s računa tvrtke. Tako stvara privid značajnijeg kretanja prometa na žiroračunu svoje tvrtke i predočuje njenu lažnu aktivnost,
- počinitelj osnuje tvrtku te s više klijenata ostvari poslovni odnos tako da od njih preuzima manje količine robe čiju vrijednost podmiruje u dogovorenom roku. Time stječe njihovo povjerenje, da bi zatim od jednog klijenta ili više njih naručio i preuzeo velike količine robe koju nikada ne bi platio, a ujedno bi namjerno izazvao

³⁴ Rok za izvješćivanje odvjetništava određen je čl. 174. st. 2. ZKP-a.

³⁵ U policijskoj praksi postoje situacije kada najjednostavnije slučajeve gospodarskih prijevare provode kriminalistički službenici nadležnih policijskih postaja, ali u pravilu su za njih nadležne policijske uprave.

³⁶ Termin osumnjičenik se koristi za osobu protiv koje su policija i odvjetništvo pokrenuli izvidne mjere i radnje u pretkaznom postupku. Kada sud donese odluku kojom nalaže određenu represivnu mjeru protiv osumnjičenika u vidu pretrage stana, vještačenja, prepoznavanja i dr., ili donošenje rješenja o istrazi, može se reći da je protiv takve osobe započet kazneni postupak i tada ta osoba prelazi iz stadija osumnjičenika u stadij okrivljenika. Nakon pravomoćne optužnice okrivljenik postaje optuženik i u konačnici, kada bude pravomoćno osuđen, za takvu osobu se rabi izraz osuđenik.

insolventnost vlastite tvrtke i svoje poslovne aktivnosti usmjerio u drugom pravcu i tako vjerovnicima onemogućio naplatu potraživanja,

- počinitelj na obrascu BON-2 unese neistinite podatke o kretanju sredstava na žiroračunu tvrtke kojeg potom preda budućem izdavatelju robe.

Navedene su neke metode kojima se osumnjičenik služi u počinjenju kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju u Hrvatskoj. Zadatak policijskih službenika odjela gospodarskog kriminaliteta jest da utvrde postoji li osnovana sumnja³⁷ da se protiv osumnjičene osobe podnese kaznena prijava nadležnome općinskom državnom odvjetništvu ili, ako nedostaje potrebna razina sumnje, da se o svim poduzetim mjerama i radnjama u formi općega posebnog izvješća izvjesti odvjetništvo.

Nakon podnijete kaznene prijave odvjetništvu, policija je tijekom kriminalističkog istraživanja utvrdila da je počinitelj kaznenog djela gospodarske prijevare u svojstvu odgovorne osobe vlastite tvrtke u trenutku naručivanja, odnosno preuzimanja robe od isporučitelja znao, odnosno bio svjestan da je zbog neplaćanja žiroračun njegove tvrtke u dužoj neprekinutoj blokadi. Izdavanjem nenaplativih instrumenata osiguranja plaćanja (zadužnica, mjenica i dr.) dovodi u zabludu izdavatelja robe da će naplatiti vrijednost kupoprodajne cijene izdane robe ili usluge i time ga navede da na štetu imovine tvrtke isporuči robu. Prema svim nabrojenim elementima stvorile su se pretpostavke da je počinjeno kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju, i to se prijavljuje nadležnom tijelu.

Krucijalno je pitanje: Gdje je novac od robe koju je osumnjičenik preuzeo i prodao u ime vlastite tvrtke, a novac od prodane robe nije nikada položen na žiroračun tvrtke? Iznoseno stajalište o toku novca od prodane robe ide u prilog razmišljanju Novoselca³⁸ da počinitelj gospodarske prijevare u svojstvu direktora i jedinog osnivača, sredstvima od preuzete i prodane robe rješava najčešće osobna dugovanja, a ne dugovanja tvrtke, čime radnja počinitelja sadržava u većoj mjeri elemente kaznenog djela "obične" prijevare iz članka 224. KZ-a, a ne gospodarske prijevare.

U tom dijelu postoje razmišljanja odvjetništva Primorsko-goranske županije da bi u slučaju utvrđivanja toka novca od preprodane robe (sredstva su završila na privatnom računu počinitelja), eventualno stvorili elementi za zlouporabu u poslovanju, što bi bila otegotna okolnost za osumnjičenika.

U radu je navedena temeljna obveza policije o tome koje radnje mora poduzeti u slučaju osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo. Dužnost je policije da *otkrije i osigura sve potrebne tragove i predmete kaznenog djela koji mogu poslužiti za utvrđivanje činjenica te da se prikupe sve potrebne obavijesti koje mogu poslužiti za uspješno vođenje kaznenog postupka.*

Postavlja se opravdano pitanje: Je li u postupku suzbijanja gospodarskih prijevара policija otkrila i osigurala sve potrebne tragove kaznenog djela te prikupila sve potrebne

³⁷ Kaznenopravna kategorizacija *sumnje* sadrži nekoliko razina. U ovom slučaju *osnovana sumnja* označava razinu velike vjerojatnosti da je osumnjičena osoba počinila kazneno djelo koje joj se stavlja na teret i protiv takve osobe se nakon provedenoga kriminalističkog istraživanja podnosi kaznena prijava nadležnome državnom odvjetništvu.

³⁸ Novoselec, P. Sudska praksa. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. Zagreb, vol. 11, 2/04., str. 1130.

obavijesti? Prema autorovom mišljenju nije, a razlozi tomu su višestruki od kojih se mogu navesti važniji:

- policijski službenici za suzbijanje gospodarskog kriminaliteta su preopterećeni, drugim riječima, veliki je broj predmeta iz područja gospodarskog kriminaliteta, a neki od njih su vrlo složeni. Broj osposobljenih policijskih službenika za njihovo suzbijanje je malen pa ne stignu posvetiti dužnu pažnju pojedinim predmetima,
- drugi razlog je statističke naravi, naime navedenom metodologijom postupanja kriminalističke policije u postupku suzbijanja gospodarskih prijevара s velikom vjerojatnošću je utvrđeno postojanje elemenata kaznenog djela, čime se daje zaključiti kako je posao odrađen do kraja i statistički se prikazuje kao dio uspješnog rada policije,
- treći razlog proizlazi iz činjenice da odvjetništvo od policije ne traži dodatne radnje utvrđivanja toka novca od prodane robe.

Realna je pretpostavka da bi se proširenim kriminalističkim istraživanjem umnogome utjecalo na tok kaznenog postupka, ako bi se utvrdilo da je počinitelj gospodarske prijevare pribavio sebi imovinsku korist a ne tvrtki, odnosno ako bi se utvrdilo gdje je inkriminirani novac bio usmjeren.

2.2.2. Uloga općinskoga državnog odvjetništva

Suzbijanje svih oblika kriminaliteta, pa tako i gospodarskog bilo bi neprovedivo bez aktivne uloge Državnog odvjetništva.

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske se ustanovljuje za cijelo područje države, pa je tako za područje jednoga općinskog suda ili više njih ustrojeno općinsko državno odvjetništvo, a za područje županijskog odnosno trgovačkog suda je ustrojeno županijsko državno odvjetništvo. Općinska državna odvjetništva podređena su županijskim državnim odvjetništvima, a ova Državnom odvjetništvu RH kojem je na čelu glavni državni odvjetnik.³⁹

Svako državno odvjetništvo postupa u skladu sa svojom stvarnom⁴⁰ i mjesnom⁴¹ nadležnosti koja se određuje prema odredbama zakona kojima se utvrđuje nadležnost sudova pred kojima izvršavaju svoje ovlasti (ako Zakonom o državnom odvjetništvu nije drukčije određeno). Tu se može povući paralela između nadležnosti sudova i državnog odvjetništva. Naime, Zakon o kaznenom postupku je propisao da su općinski sudovi nadležni da sude u prvom stupnju za kaznena djela za koja je zakonom propisana novčana kazna ili kazna zatvora do deset godina,⁴² čime je analogijom određeno da su za takva kaznena djela stvarno nadležna općinska državna odvjetništva, a s obzirom na to da je zapriječena kazna zatvora za kvalificirani oblik gospodarske prijevare maksimalno do osam godina, za počinitelje takvih djela stvarno je nadležno općinsko državno odvjetništvo.

³⁹ Zakon o državnom odvjetništvu (NN 51 od 6. lipnja 2001. /čl. 10. i 11./).

⁴⁰ Za tumačenje značenja izraza *stvarna nadležnost* poslužit će definicija autora Pavišića na str. 43. u knjizi Komentar Zakona o kaznenom postupku, V. izdanje, 2005., a odnosi se na nadležnost sudova u prvom stupnju. Prema njemu stvarna nadležnost sudova predstavlja pravo i dužnost suda u prvom stupnju (općinski sud) da sudi u određenom kaznenom predmetu. Nadležnost suda se određuje prema naravi kaznenog djela, svojstvima počinitelja i prema drugim kriterijima.

⁴¹ Mjesna nadležnost u pravilu predstavlja mjesto počinjenja kaznenog djela.

⁴² Čl. 17. st. 1. t. 1.a Zakona o kaznenom postupku.

Nadležno državno odvjetništvo u kaznenim predmetima poduzima progon i zastupa optužbu protiv počinitelja kaznenih djela za koja se progoni po službenoj dužnosti ili prema prijedlogu. Općinska državna odvjetništva zastupaju Republiku Hrvatsku u postupcima pred općinskim sudom i pred upravnim tijelima.

Zakon o kaznenom postupku propisao je način na koji su državni odvjetnici dužni postupati prilikom progona počinitelja kaznenih djela. Koristeći sadržaj odredbi ZKP-a može se navesti da u svrhu ostvarivanja funkcije kaznenog progona, državni odvjetnik ima određena prava i obveze: djelokrug državnog odvjetnika za progon kaznenih djela po službenoj dužnosti odnosi se na⁴³ *poduzimanje potrebnih mjera radi otkrivanja kaznenih djela i pronalaženja počinitelja (čl. 42. st. 2. t. 1. ZKP-a)* tijekom pretkaznenog ili predistražnog postupka.

Mjere usmjerene na otkrivanje kaznenih djela i njihovih počinitelja poduzimaju se prije započinjanja kaznenog postupka. Kad općinski državni odvjetnik zaprimi kaznenu prijavu zbog počinjenoga kaznenog djela prijave u gospodarskom poslovanju,⁴⁴ državni odvjetnik⁴⁵ ocjenjuje njezinu osnovanost, te ako iz prijave ne može ocijeniti jesu li vjerodostojni navodi prijave, ili ako podaci u prijavi ne daju dovoljno osnove da može odlučiti hoće li zahtijevati provođenje istrage, posebice ako je počinitelj kaznenog djela nepoznat, državni odvjetnik će, ako to ne može poduzeti sam ili preko dugih tijela, zahtijevati od kriminalističke policije da prikupi potrebne obavijesti i poduzme druge mjere radi otkrivanja kaznenog djela i počinitelja. Redarstvene vlasti odnosno kriminalistička policija je dužna postupati prema zahtjevu državnog odvjetnika, a ako državni odvjetnik nije zahtijevao drukčije, o poduzetim mjerama i radnjama dužne su izvijestiti državnog odvjetnika najkasnije u roku od trideset dana od dana podnošenja zahtjeva (čl. 174. st. 2. ZKP-a).

Vrlo je bitna uloga općinskoga državnog odvjetništva u postupku sveobuhvatnog dokazivanja postojanosti kaznenih djela koja se istražuju. Prilikom kriminalističkog istraživanja gospodarskih prijevара mora postojati jasna inicijativa odvjetništva upućena kriminalističkoj policiji da se od počinitelja pribave cjelokupni materijalni dokazi o tokovima novca nakon prodaje inkriminirane robe trećim osobama.

3. ISTRAŽIVANJE GOSPODARSKIH PRIJEVARA

Budući da u našoj zemlji do sada nije provedeno slično znanstveno ili stručno istraživanje, autor je bio suočen sa dvojmom može li na pravi način prezentirati rezultate vlastitih istraživanja, te hoće li ti rezultati biti dostatni za donošenje valjanih stručnih/znanstvenih zaključaka.

Imajući na umu spoznaju da su prijave u gospodarskom poslovanju u velikoj mjeri zastupljene u našem društvu, a da isto to društvo još uvijek nema djelotvorne institucionalne mehanizme kojima bi navedene nezakonite radnje držalo pod kontrolom, bio je dovoljan

⁴³ Veić, P., Gluščić, S. Osnove kaznenog prava. MUP RH, Zagreb, 2004., str. 97-99.

⁴⁴ Obveza odvjetništvu da zaprima kaznene prijave od građana, institucija i dr. proizlazi iz odredbi čl. 173. Zakona o kaznenom postupku i odredbi čl. 24. Zakona o državnom odvjetništvu (NN 51/01).

⁴⁵ U praksi zahtjeve za poduzimanje izvida nakon zaprimljene kaznene prijave uglavnom traže zamjenici državnog odvjetnika (općinskog ili županijskog), koji osobno zadužuju predmete i vode proaktivnu ulogu prije, a posebice tijekom kaznenog postupka.

poticaj da se pristupi istraživanju. Naime, istraživanje će pokazati da se počinjene štete prema imovini poslovnih subjekata (društva s ograničenom odgovornošću, dioničarska društva, obrtnici, državna imovina) koja su u dobroj vjeri zasnovala poslovni odnos s počiniteljima gospodarskih prijevarena, mjere u stotinama milijuna kuna, čime su mnoga poduzeća došla u ozbiljne financijske poteškoće, a počinitelji nisu adekvatno sankcionirani.⁴⁶ Takvim pristupom države prema opisanom problemu stvara se negativna institucionalna slika u poslovnom okruženju prema mjerodavnim nadležnim tijelima, a istodobno narušava ionako krhka poslovna etika u Hrvatskoj. Prvi put u Hrvatskoj provedeno je istraživanje o tome kakva je struktura oštećenih poslovnih subjekata koji su direktno bili metom počinitelja gospodarskih prijevarena zbog čega će biti prikazani krajnji godišnji iznosi za koje su prevareni u razdoblju 2004.-2009. godine.

3.1. Baze podataka kriminalističke policije za gospodarske prijevare (način istraživanja)

U MUP-u postoji jedinstvena baza podataka pod nazivom IS MUP-a RH (Informacijski sustav Ministarstva unutarnjih poslova RH). U njemu su sjedinjeni podaci svih ustrojstvenih jedinica MUP-a (u daljnjem tekstu Ministarstvo), čije korištenje je strogo podijeljeno unutar ustrojstvenih jedinica Ministarstva. Najstroži način dobivanja ovlaštenja za uporabu IS-a je u slučaju korištenja baze podataka kriminalističke policije. U sklopu tih baza pod određenim aplikacijama nalaze se i podaci o podnijetim kaznenim prijavama za kaznena djela iz područja gospodarskog kriminaliteta, odnosno podaci o kaznenim prijavama za gospodarske prijevare koje je obradio Odjel gospodarskog kriminaliteta. Na taj način o svakoj podnijetoj kaznenoj prijavi postoje podaci u sustavu kriminalističke policije, čime je omogućeno, u skladu s ovlaštenjima, da se koristi jedinstvena baza podataka kaznenih prijava za cijelu Hrvatsku. Time je u sustavu vidljivo koja je kvalifikacija kaznenog djela (293. i dr.), tko je počinitelj kaznenog djela, tko je oštećeni (npr. ime obrtnika ili pravne osobe, državni proračun, određeno ministarstvo itd.), tko su pomagači ili supočinitelji, kolika je prouzročena šteta nastala kaznenim djelom i dr.

Uzimajući u obzir navedene činjenice, autor ovog rada mogao je provesti istraživanje o tome koliki su pojedinačni iznosi gospodarskih prijevarena s točnom klasifikacijom oštećenih poslovnih subjekata u Hrvatskoj za određenu godinu.

⁴⁶ Za dobivanje konkretnije slike o tome koliki je postotak osuđenih osoba kao počinitelja gospodarskih prijevarena, u ovom dijelu rada bit će prikazani i relevantni podaci Državnog zavoda za statistiku iz 2008. godine.

3.2. Prikaz rezultata istraživanja gospodarskih prijevара u Republici Hrvatskoj

U tablici 1 prikazani su razmjeri otkrivenih prijevара u gospodarstvu Hrvatske.

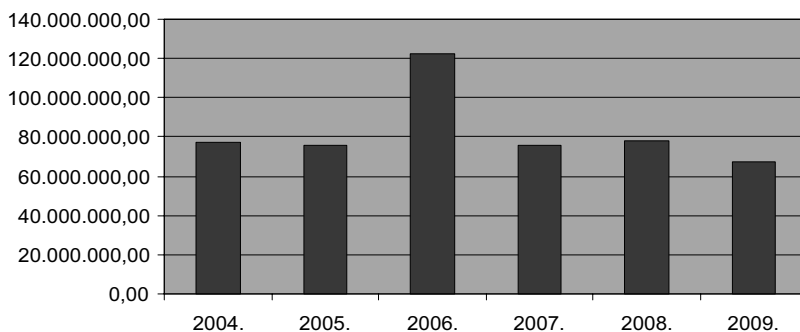
OTKRIVENI UKUPNI IZNOSI GOSPODARSKIH PRIJEVARA U REPUBLICI HRVATSKOJ		
Godina	KD	IZNOSI GOSPODARSKIH PRIJEVARA (u mil. kuna)
2004.	454	77.165.546,00
2005.	433	75.444.633,00
2006.	422	122.647.562,00
2007.	408	76.098.525,00
2008.	377	78.163.154,00
2009.	370	67.162.301,00
Ukupno	2 469	496.681.721,00

*Tablica 1: Broj kaznenih djela i ukupni utvrđeni štetni iznosi gospodarskih prijevара
Izvor: Službeni podaci kriminalističke policije iz Informacijskog sustava Ministarstva
unutarnjih poslova Republike Hrvatske (IS MUP RH)*

Podaci iz tablice 1 upozoravaju na to da je intenzitet počinjenih prijevара u gospodarskom poslovanju visok i u približnim omjerima kroz svih šest poslovnih godina, s izuzetkom za 2006. godinu kada je zabilježena najveća materijalna šteta od preko 122 milijuna kuna. U navedenom razdoblju otkrivena je šteta za imovinu različitih trgovačkih društava i državnih poduzeća u ukupnom iznosu od gotovo *polu milijarde kuna*. Vidljivo je da se broj kaznenih djela kroz godine smanjuje, ali taj regresivni karakter kaznenih djela nije primjetan kod otkrivenih iznosa materijalnih šteta kao posljedica počinjenih gospodarskih prijevара, jer one variraju od godine do godine. Potrebno je ponovno spomenuti da je kazneno djelo prijevара u gospodarskom poslovanju uvršteno u kaznenopravne propise Hrvatske od 1998. godine, jer je primjetna raširenost tog kaznenog djela u poslovnom okruženju. Prikazani podaci jasno ilustriraju da nadležne institucije ne suzbijaju gospodarsku prijevара učinkovito. Iz tih razloga je opravdano nezadovoljstvo P. Novoselca vezano za postojeću zakonsku regulativu, no to ne isključuje odgovornost nadležnih tijela čija metodologija suzbijanja gospodarskih prijevара zaslužuje ozbiljnu analizu i kritiku.

Grafikon 1 ilustrira vrijednosti iskazane u tablici 1.

UTVRĐENI IZNOSI GOSPODARSKIH PRIJEVARA

Grafikon 1: Utvrđeni iznosi gospodarskih prijevara

3.2.1. Prikaz strukture prevarenih gospodarskih subjekata u Hrvatskoj

KLASIFIKACIJA OŠTEĆENIH POSLOVNIH SUBJEKATA U RH OD STRANE POČINITELJA GOSPODARSKIH PRIJEVARA				(Otudena aktiva izražena u mil. kuna)
Godina	d.o.o.	d.d.	Obrtnici	Državni proračun
2004.	40.052.233,00	26.326.030,00	4.361.136,00	6.426.147,00
2005.	44.581.952,00	15.877.808,00	11.320.044,00	3.664.829,00
2006.	64.625.240,00	31.988.781,00	13.609.951,00	12.423.590,00
2007.	37.829.935,00	30.837.145,00	5.603.523,00	1.827.922,00
2008.	46.418.206,00	24.846.146,00	5.680.292,00	1.218.507,00
2009.	34.539.393,00	21.552.080,00	8.341.678,00	2.729.150,00
UKUPNO	268.046.959,00	151.427.990,00	48.916.624,00	28.290.145,00

Tablica 2: Klasifikacija oštećenih poslovnih subjekata

Izvor: Službeni podaci kriminalističke policije iz Informacijskog sustava Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (IS MUP RH)

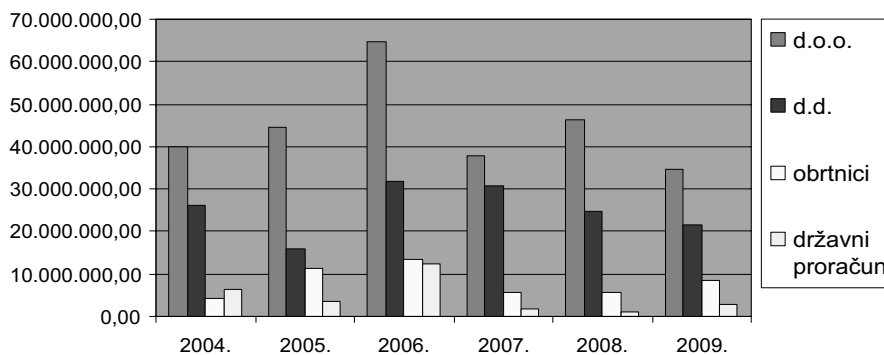
Prvi put u Hrvatskoj provedeno je istraživanje o tome kakva je struktura gospodarskih subjekata koji su bili metom počinitelja prijevara u gospodarskom poslovanju. Podaci iz tablice 2 prikazuju da je imovina društva s ograničenom odgovornošću bila zahvaćena prijevornim radnjama u najvišem iznosu od preko 268 milijuna kuna u vremenu 2004.-2009. godine. I u ovom slučaju se 2006. godina ističe po najvećoj utvrđenoj šteti

od preko 64 milijuna kuna. Vidljivo je da je u navedenom vremenu imovina dioničarskih društava druga po veličini prema utvrđenim štetama⁴⁷ u ukupnom iznosu od preko 151 milijun kuna, zatim imovina obrtnika kao treća po redu i na kraju državna imovina je bila predmetom gospodarskih prijevара u iznosu od preko 28 milijuna kuna.

Prikazani rezultati istraživanja koji se odnose na društva s ograničenom odgovornošću upozoravaju na veliki problem, jer to su uglavnom manja trgovačka društva koja posluju s ograničenim sredstvima pa je njihovu likvidnost relativno lako ugroziti. Može se analizirati podatak što znači 268 milijuna kuna nepovratno izgubljene imovine (aktive) za takva mala poduzeća i kakve socijalne posljedice pritom nastaju na državnoj razini. Druga po redu socijalno osjetljiva kategorija su obrtnici koji su u prikazanom razdoblju prevareni za 48 milijuna kuna. Svi navedeni iznosi utvrđenih šteta su veliki i nedvojbeno izazivaju negativne implikacije u Republici Hrvatskoj u socijalnom, etičkom i poslovnom smislu.

Poradi bolje preglednosti iskazanih tabličnih vrijednosti, poslužit će grafikon 2.

STRUKTURA OŠTEĆENIH POSLOVNIH SUBJEKATA

Grafikon 2: Struktura oštećenih poslovnih subjekata

3.3. Sankcioniranje gospodarskih prijevара

Republika Hrvatska ima velikih problema u suzbijanju i sankcioniranju gospodarskog kriminaliteta. U posljednje vrijeme situacija se poboljšava, ako uzmemo u obzir velike operativne akcije USKOK-a, no one su se bavile organiziranim skupinama, a ovdje se govori o individualnim počiniteljima gospodarskih kaznenih djela. Situacija je još uvijek nezavidna. Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku⁴⁸ udio osuđenih osoba za kazneno djelo prijevара u gospodarskom poslovanju u ukupnom udjelu osuđenih osoba gospodarskog kriminaliteta za razdoblje 1998.-2006. sudjeluje sa 5,46%. Navedeni

⁴⁷ Imovinska šteta u slučaju gospodarskih prijevара prema tumačenju Pravosudne akademije definira se kao umanjeње ukupne gospodarske vrijednosti zbog raspolaganja osobe u zabludi – smanjenje aktive, http://isite37.isite.com.hr/Download/2005/06/15/Prirucnik_za_polaznike.pdf od 20. 4. 2010.

⁴⁸ Pokazatelji gospodarskog kriminaliteta 1998.-2006. Republika Hrvatska, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2008., str. 46.

postotak s kojim participiraju gospodarske prijevare u ukupnom udjelu osuđenih osoba za gospodarski kriminalitet nije tako loš, no jasnija predodžba će se dobiti, ako tih 5,46% razlučimo na vrste sankcija koje su izrečene za počinitelje. U tom slučaju dolazi se do podatka⁴⁹ da je u 76,5% osuda izrečen uvjetni zatvor, bezuvjetni zatvor u 23,4% i bezuvjetna novčana kazna u 0,1%. Vidljivo je da je u navedenom vremenu prisutan izrazito visok postotak izrečene sankcije uvjetnog zatvora, što nije zadovoljavajuće, ako se uzme u obzir da počinitelji gospodarskih prijevара pribavljaju na nezakonit način znatnu imovinsku korist i za vlastitu tvrtku i za sebe, a na štetu aktivne imovine drugih tvrtki. Za bolju ilustraciju iznesenog stava da metodologija nadležnih tijela (u prvom redu kriminalističke policije) u suzbijanju gospodarskih prijevара nije zadovoljavajuća, iznijet će se podatak Državnog zavoda za statistiku iz 1998. godine da je od ukupnog broja prijavljenih osoba u vremenu 1998.-2006. odbačeno 54,5% prijava, zatim je obustavljeno 3,6% postupaka tijekom istrage i u konačnici optuženo je 41,9% počinitelja.

Prema načinu počinjenja gospodarske prijevare u odnosu na složenije oblike gospodarskog kriminaliteta spadaju u kategoriju jednostavnijih kaznenih djela, stoga je vrlo zabrinjavajući podatak da se preko 50% prijava odbacuje u predistražnoj fazi.

4. ZAKLJUČAK

Iz iznesenog se može zaključiti da gospodarske prijevare svojom raširenošću i utvrđenim materijalnim štetama spadaju u važnije pojavne oblike gospodarskog kriminaliteta. Neučinkovito suzbijanje gospodarskih prijevара utječe na socijalnu i etičku komponentu u državi. Rezultati istraživanja su pokazali da je preko 2 400⁵⁰ poslovnih subjekata kroz razdoblje od šest godina bilo zahvaćeno kaznenim djelom prijevare u gospodarskom poslovanju, čime je njihova aktiva nepovratno izgubljena u iznosu od gotovo pola milijarde kuna. Za mnoge subjekte to je bio velik gubitak koji se odrazio na buduće poslovanje i učinio ih socijalno osjetljivom kategorijom. U moralnom smislu vrlo je štetno za poslovnu Hrvatsku da se intenzitet gospodarskih prijevара ne reducira na najmanju moguću mjeru. Velika je odgovornost nadležnih institucija u suzbijanju navedene štetne pojave. Istraživanje je pokazalo da njihova dosadašnja metodologija rada u suzbijanju gospodarskih prijevара nije učinkovita, što se negativno odražava na institucionalni ugled represivnih tijela među građanima, a u konačnici posljedica je i gubitak njihovog povjerenja. U tom smislu kriminalističko istraživanje treba provoditi profesionalno do kraja. Tijekom kriminalističkog istraživanja nužno je utvrditi tok novca od prodane robe, jer je preuzeta od pravne ili fizičke osobe, a nije nikada plaćena. Vrlo je bitno utvrditi je li taj novac položen na žiroračun počiniteljeve tvrtke, a ako nije, potrebno je utvrditi gdje je završio. Kada se dobiju odgovori na ova pitanja i prikupe potrebni materijalni dokazi, posao kriminalističke policije je odrađen u cijelosti, jer općinskom državnom odvjetništvu pruža kompletnu rekonstrukciju prijevարne namjere počinitelja. Takvim načinom rada nadležna tijela bi poslala jasnu poruku javnosti da se činjenje gospodarskih prijevара ne isplati i time dala

⁴⁹ Pokazatelji gospodarskog kriminaliteta 1998.-2006. Republika Hrvatska, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2008., str. 140.

⁵⁰ Broj kaznenih djela prijevара u gospodarskom poslovanju u velikoj mjeri odgovara broju oštećenih poslovnih subjekata.

doprinos razvoju poslovne etike u Hrvatskoj. Potrebno je još istaknuti i Novoselca te njegova nastojanja da zakonodavna tijela, pozivajući se na dosadašnju sudsku praksu, upozori na nelogičnost postojeće kaznenopravne regulative koja sankcionira gospodarske prijevare. U tom dijelu bitno je da se problematika suzbijanja prijevара u gospodarskom poslovanju promatra s aspekta načina rada nadležnih tijela i s aspekta postojeće kaznenopravne regulative, jer takvo interdisciplinarno razmišljanje omogućuje dobivanje cjelovite analize suzbijanja gospodarskih prijevара u Hrvatskoj.

LITERATURA

1. Buterin, T. (1999). *Kriminalistička motrišta na nove pojavne oblike kriminala u financijskim institucijama*. Policija i sigurnost, MUP RH Zagreb, vol. 8.
2. Garačić, A. (2001). *Kazneni zakon u sudskoj praksi*. Zagreb, Naklada Zadro.
3. Maršavelski, A. (2005). *Prijevара u gospodarskom poslovanju kao poseban oblik kaznenog djela prijevара*. Pravnik, 39(81).
4. Mršić, G. (2009). *Odgovornost pravnih osoba za kaznena djela - poseban osvrt na slučaj iz sudske prakse*. Hrvatska pravna revija, studeni 2009.
5. Novoselec, P. (2004). *Sudska praksa*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. Zagreb, vol. 11, 2/04.
6. Novoselec, P. (2009). *Uvod u gospodarsko kazneno pravo*. Pravni fakultet u Zagrebu, Poslijediplomski studij iz kaznenopravnih znanosti.
7. Novoselec, P. (2009). *Kaznenopravna odgovornost članova uprave i nadzornog odbora trgovačkog društva u hrvatskom pravu*. Odvjetnik, 11-12/09.
8. Pavišić, B. (2008). *Komentar Zakona o kaznenom postupku*. V. izdanje.
9. Perić, V. (1987). *Oblici operativne djelatnosti Službe javne sigurnosti*. Zagreb.
10. Veić, P., Gluščić, S. (2004). *Osnove kaznenog prava*. MUP RH, Zagreb.
11. Službena arhiva kriminalističke policije MUP-a RH (uvid izvršen u vremenu od 15. 1. 2010. do 13. 5. 2010.).

Pravni izvori

12. *Kazneni zakon*. NN 110/97. Zagreb: Narodne novine.
13. *Zakon o kaznenom postupku*. NN 110/97. Zagreb: Narodne novine.
14. *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima*. NN 76/09. Zagreb: Narodne novine.
15. *Zakon o kaznenom postupku*. NN 152/08. Zagreb: Narodne novine.
16. *Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela*. NN 151/03. Zagreb: Narodne novine.
17. *Zakon o državnom odvjetništvu*. NN 51/01. Zagreb: Narodne novine.

Internetski izvori

18. <http://www.poslovni.hr/39018.aspx> "80% optužnica za gospodarski kriminal zbog pada nedostatka dokaza." Poslovni dnevnik, 6. travnja 2007.
19. http://en.wikipedia.org/wiki/Fraud#Types_of_fraudulent_acts od 8. 12. 2009.
20. http://isite37.isite.com.hr/Download/2005/06/15/Prirucnik_za_polaznike.pdf od 20. 4. 2010.

Summary _____

Davor Bedi

The Analysis of Economic Fraud Suppression in the Republic of Croatia

White-collar crime is the omnipresent harmful phenomenon and has therefore been the topic of numerous public debates in the Republic of Croatia. It refers in particular to the transition and privatisation period during the nineties that were a synonym for criminal activities, remaining in great part unexplained until today, conducted by managers in high positions at the time. Since these topics have been so frequently discussed upon, the public has created an image that fraudulent handlings during the transition and privatisation period form the most important segment of economic crime in Croatia. It maybe so but it is also important to point out that economic crime consists of numerous criminal offences. Some of these offences are rather harmful and present to a large extent. Economic frauds and fraudulent handlings are one of the most frequent forms of economic crimes in modern croatian history and are defined in Article no. 293 of the Croatian Criminal Law. The number of impaired business entities in Croatia is large as well as the number of committers of criminal acts related to fraudulent handling. The offenders have not been adequately penalized by the authorities which leads to a disconcerting situation. This paper therefore analyses the presence of fraudulent handling in croatian business life, the structure of impaired business entities and how the authoritative repressive institutions handle and suppress the above mentioned harmful phenomenon. This type of research will help reach a scientific conclusion regarding the effectiveness of the methods of measures taken in order to suppress the economic frauds in Croatia.

Key words: economic frauds, business etics, economic crime/white collar crime, methods of measures taken by authoritative repressive institutions, impaired business entity.